

Podivuhodná pískomilná houba pečárkovec písečný

František Kotlaba, Zdeněk Pouzar

Autoři věnují bonorář Nadaci Živa

Při cestách do jižních zemí Evropy nebo na sever Afriky mohou naši lidé při troše štěstí nalézt pro ně neznámou podivuhodnou houbu, která se značně podobá nějaké zasychající pečárce (žampionu), přičemž ale po zaschnutí příliš nemění tvar. Je to pečárkovec písečný, dosud zvaný Delileův (*Gyrophragmium dunalii* = *G. delilei*), jenž právě pro značnou podobnost s pečárkami dostal výstižné jméno pečárkovec. Lze ho nalézt nejspíše na přímořských pobřežních písčinách a dunách s řídkou vegetací. Systematicky náleží mezi houby lupenate (Agaricaceae), řád Agaricales; vzhledem k celkové stavbě plodnice byl dříve řazen do umělé skupiny hub břichatkovitých (*Gasteromycetes*). Břichatky např. neodmršťují výtrusy aktivně jako typické houby lupenate a hříbovitě — jejich výtrusy se uvolňují pasivně, mechanicky (rozpadem plodnic, jejich transportem větrem, dopadem kapek deště apod.).

Plodnice pečárkovce písečného je kloboukatá, 7,5–16 cm vysoká, s kloboukem 2–4,7 cm širokým a 1–2 cm vysokým, vyhrblým až ploše sklenutým, na povrchu hladkým (jen někdy s řídkými přitisklými šupinami), na středu zřídka trochu drsným, za čerstva světle hnědavým, za sucha okrovým až šedookrovým. Dužnina se po poranění zbarvuje za čerstva do žluta. Lupeny naspodu klobouku jsou husté, často příčně spojené, tmavohnědé až černé. Třeň je 7–15 cm dlouhý a 0,7–2,2 cm tlustý, uprostřed často rozšířený (ztlustlý), dole kořenující, bílý nebo bělavý, dlouhými šupinami hrubě vláknitý, hluboce brázditý, se šupinami tvořícími nepravidelné prstencovité útvary, zcela nahoře rýhovaný, bez šupin, naspodu někdy s přitisklou bělavou pochvou, jindy je pochva zakrnělá. Voní po hořkých mandlích. Výtrusy jsou skoro kulovité, někdy poněkud nepravidelné, 5–7 µm

velké, hnědé, tlustostěnné, hladké, bez klíčného póru. Pečárkovec se k jídlu nehodí, jedovatý však není.

Nedávná studie skupiny chemiků z Francie, Švýcarska a Rakouska (Stijve a kol. 2001) prokázala, že podobně jako u pečárky i u pečárkovce písečného se v jeho plodnicích koncentrují některé kovy, jako kobalt, kadmium, zinek a měď, ale také organické látky, jako jsou močovina a volný tryptofan, což svědčí o příbuznosti pečárky a pečárkovce písečného. Naproti tomu ale pečárkovec na rozdíl od pečárky neobsahuje antibiotikum agaritin, který je hojný u mnoha pečárky.

Pečárkovec písečný je rozšířen hlavně v oblasti Středozezemí (Španělsko, Francie včetně Korsiky, Itálie včetně Sardinie a Sicílie, Recko na Peloponésu a ostrově Karpachos) a v její jihovýchodnější části evropského Ruska u Kaspického moře (Astrachaň), dále v oblasti Makaronésie (Kanárské ostrovy — Graciosa a Tenerife), v severní Africe (Maroko, Alžírsko, Egypt), ale také v Asii (Izrael, Írán, Kazachstán, Turkmenistán, Mongolsko), v jižní Africe (severní Kapsko), Severní Americe (Kalifornie, Mexiko) a v Jižní Americe (Argentina). Na většině známých lokalit se však vyskytuje nehojně až vzácně.

Pokud jde o ekologii, tato houba preferuje nelesní lokality, jako jsou pobřežní písčiny (duny) s nezapojeným bylinným porostem, polopouště atd. V Zelený, který nalezl a vyfotografoval pečárkovec písečný 26. 4. 2003 na řeckém poloostrově Peloponés

Naleziště břichatky pečárkovce písečného (Gyrophragmium delilei) na písčité duně s nezapojenou vegetací poblíž ústí řeky Evrotas jihovýchodně od Leimonas na Peloponésu v Recku (vlevo) ♦ Položíva plodnice pečárkovce písečného z téže lokality (vpravo). Snímky V. Zeleného

(oblast Lakonia, zarůstající písečné duny poblíž ústí řeky Evrotas jihovýchodně od Leimonas), tam zaznamenal tyto rostliny: pýrovník dunový (*Elymus farctus*), šáchor hlavatý (*Cyperus capitatus*), máčku přímořskou (*Eryngium maritimum*), jetel hvězdovitý (*Trifolium stellatum*), diviznu laločnatou (*Verbascum sinuatum*), štovík volská hlava (*Rumex bucephalophorus*), štírovník pobřežní (*Lotus cytisoides*), tolici mořskou (*Medicago marina*), chrést pichlavý (*Asparagus acutifolius*), hvozdíček plevnatý (*Petrorhagia glumacea*), kamýšek obecný (*Scirpoides holoschoenus*) a pumpavu čapí (*Erodium ciconium*); opodál rostl keř řečiku lentiškového (*Pistacia lentiscus*). Místo, kde byl pečárkovec písečný nalezen, je chráněným územím.

Rod pečárkovec (*Gyrophragmium*) zahrnuje nejméně tři druhy, z nichž pouze pečárkovec písečný (*G. dunalii*) má více méně hladký povrch klobouku, zatímco další dva druhy ho mají odstále šupinatý. Pečárkovec *G. texense* je známý jen ze Severní Ameriky (USA a Mexiko) a *G. inquinans* byl bezpečně prokázán pouze z jižní Afriky a z Kuby; žádný z těchto dvou druhů tedy neroste ve Středozezemí ani v přilehlých oblastech.

Na obdobných místech jako pečárkovec písečný rostou i jiné břichatky, z nichž nejpodobnější je květka písečná (*Montagnea radiosa*), která však je stihlejší, menší a již od počátku s kloboukem tvořeným vlastně jen lupeny (nemá téměř dužninu); velmi vzácně se vyskytuje i u nás. Další druhy břichatek nejsou příliš podobné (u nás nerostou), ale lze je najít na obdobných lokalitách jako pečárkovec písečný: je to battarrovká suchomilná (*Battarraea stevensii*), hlavatice šupinatá (*Phellorinia herculea*), quéletovka podivná (*Queletia mirabilis*), palečkovec Meyenův (*Chlamydomys meyenianus*) a dřipenka rozeklaná (*Schizostoma lacerum*). Všechny jsou nehojně až velmi vzácné.

V případě nálezů některé z těchto hub by bylo dobré je sebrat, po usušení (pokud nejsou již zcela suché) opatrně zabalit do papíru (stačí kus novin), přivést domů a pak s lístkem s uvedením místa nálezů, země, data sběru a jménem nálezce předat nějakému mykologovi nebo do herbáře některého muzea (v Praze do Národního muzea, v Brně do Moravského zemského muzea apod.), neboť takových hub je v našich herbářích doloženo velmi málo; přispějete tak k jejich lepšímu poznání a obohatíte herbáře!

